

**ЗВІТ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ ПЕРЕДВИБОРЧОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО ІНСТИТУТУ
11 жовтня 2012 року**

З 10 по 17 вересня міжнародна делегація Національного Демократичного Інституту (НДІ) здійснювала оцінку передвиборчого середовища в Україні. Посилаючись на тривожно низький рівень довіри населення до політичних інституцій в Україні, делегація закликала негайно вжити заходів щодо вирішення проблем, які в сукупності загрожують проведенню чесних парламентських виборів 28 жовтня 2012 року. У цьому звіті наводиться оцінка впровадження рекомендацій, наданих делегацією.

Цей звіт ґрунтується на результатах роботи виборчих аналітиків НДІ, які працюють в Україні від початку місії і залишатимуться до кінця судового розгляду виборчих скарг. Виборчі аналітики НДІ провели 48 зустрічей із виборчими штабами, кандидатами, виборчими комісіями, об'єднаннями спостерігачів та представниками засобів масової інформації. Цей звіт складається із висновків поточної роботи НДІ в Україні та інших поважних організацій, зокрема довготермінового спостереження ОПОРИ, найбільшого незалежного громадського об'єднання спостерігачів в Україні, яке розпочало процес спостереження 1 квітня 2012 року; Європейської мережі організацій зі спостереження за виборами (ENEMO), яка розпочала довготермінове спостереження 23 липня, а також місії спостереження за виборами Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ/ БДІПЛ). Інститут надає підтримку діяльності обох організацій: ОПОРИ та ENEMO. НДІ і надалі надаватиме допомогу у розвитку та зміцненні демократичних практик, інституцій і цінностей. Інститут також визнає, що зрештою саме народ України визначає значення майбутніх виборів.

Висновки:

На жаль, особливого просування у впровадженні рекомендацій передвиборчої делегації НДІ не спостерігається. Більшість з проблем, зазначених у звіті делегації, необхідно вирішувати. Інститут з приємністю відзначив заяву Президента Віктора Януковича, зроблену у серпні, що вибори будуть «прозорими, справедливими, відповідатимуть всім демократичним нормам і будуть проведені на високому організаційному рівні». Для виконання цієї обіцянки в найближчі три тижні необхідно докласти надзвичайних зусиль і максимум політичної волі.

Покращення

- Прогрес у впровадженні рекомендацій делегації спостерігається, якщо розглянути якість ведення кампаній. Примітно, що, незважаючи на численні повідомлення про порушення і недовіру до виборчого процесу, кандидати і представники партій продовжують звертатися до виборців стосовно питань важливих для громадян.
- До того ж, незважаючи на глибоке занепокоєння щодо справедливості судового розгляду скарг, учасники виборчого процесу продовжують домагатися задоволення скарг у офіційних інстанціях.
- Деякий прогрес у впровадженні рекомендацій делегації можна відмітити у сфері просвіти виборців і навчання членів виборчих комісій.

<p style="text-align: center;">Незначне покращення або відсутність покращення</p> <p style="text-align: center;">↔</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Неоднозначні результати були отримані у впровадженні змін щодо реєстрації виборців. Постанова Центральної виборчої комісії (ЦВК), яка обмежує зміну виборчої адреси на іншу виборчу дільницю у межах одномандатного округу, запобігає спробам перерозподілу голосів до стратегічно більш важливих округів. Тим не менш, не передбачено постанови, яка б регулювала можливість реалізації права голосу для виборців, які мають законні потреби бути далеко від своїх округів. • Похвально, що велика кількість спостерігачів залучена до моніторингу виборів, але об'єднання спостерігачів мають надавати інформацію стосовно власної методології спостереження та фінансування, а також дотримуватися принципів глобального спостереження за виборами. • Особливе занепокоєння викликає відсутність різноманітності думок, точок зору та джерел інформації у медіа середовищі. • Питання використання веб-камер на виборчих дільницях не є врегульованими настільки, щоб запевнити виборців, що вони не будуть використані для залякування або що вони не порушуватимуть основний принцип таємниці голосування. • Крім того, спостерігачі продовжують повідомляти, що звинувачення у підкупі та зловживанні адміністративним ресурсом не розслідується належним чином.
<p style="text-align: center;">Погіршення</p> <p style="text-align: center;">↓</p>	<ul style="list-style-type: none"> • В останні тижні ENEMO та представники партій повідомляли про збільшення випадків переслідування, погроз, залякування, а в деяких випадках насильства щодо кандидатів та членів їхніх виборчих штабів. • Процес, за допомогою якого обирались члени дільничної виборчої комісії (ДВК), призвів до відсутності політичного балансу в комісіях, тобто повторилась та сама проблема, яку відзначала делегація, що й під час формування окружних виборчих комісій (ОВК). • Нещодавно прийнятий закон про використання веб-камер було розроблено без проведення консультацій з громадськістю. Одностороннє рішення про припинення прямої трансляції під час підрахунку і підведення підсумків ставить під сумнів прозорість виборів і може ще більше підірвати довіру громадськості до загального процесу.

ЗВІТ

Законодавча база і виборчі органи

Запропоновані і фактичні зміни до виборчого законодавства продовжують викликати занепокоєння. Це стосується пропозиції запровадити кримінальну відповідальність за наклеп, а також за будь-які «позитивні висловлювання» про гомосексуалізм. Обидві пропозиції є ознакою погіршення умов для свободи слова. Хоча згодом закон про наклеп, який мав охолоджувальний ефект на риторику кампанії, було відкликано, його ініціювання було особливо невчасним. Крім того, законопроект про свободу мирних зібрань залишається в парламенті і може бути прийнятий в будь-який час, незважаючи на серйозні заперечення, висунуті громадськими організаціями.

Постійні дискусії на законодавчому рівні щодо основних свобод, а також ряд змін до законів і правил, пов'язаних з виборами, збільшили навантаження на виборчі комісії, які володіють обмеженими ресурсами, що зробило важчим для громадян зрозуміти їх права та обов'язки.

Кандидати і партії також змушені переглянути свої стратегії, оскільки змінилися юридичні параметри середовища виборчої кампанії.

Навчання членів виборчих комісій розпочалося, але на рівні ОВК тільки голови, заступники голів та секретарі проходять підготовку. Це покладає відповідальність за підготовку решти членів ОВК на партії, багато з яких не мають можливості це забезпечити. Наразі проводяться тренінги для членів ДВК. Тим не менш, велика кількість виборчих дільниць продовжують здійснювати заміни членів, так як дуже дрібні партії, які отримали місця в результаті жеребкування, не в змозі або не бажають подавати кандидатури членів комісії. Крім того, деякі ДВК не отримують навчальних матеріалів раніше, аніж до середини жовтня, а за таких умов важко провести адекватне навчання.

ЦВК і декілька громадських організацій недавно почали громадську і просвітницьку роботу, яка складається з соціальної реклами, інтернет-реклами, плакатів і розповсюдження літератури. Важко оцінити наскільки вони комплексні та всеохоплюючі через зміни у виборчому процесі, зокрема повторне введення одномандатних округів.

	<i>Рекомендації</i>
Незначне покращення або відсутність покращення ↔	Члени виборчих комісій на всіх рівнях повинні отримати вичерпні відповідні інструкції та пройти навчання для того, аби виконувати свої зобов'язання компетентно та справедливо.
Незначне покращення ↑	Центральна виборча комісія, політичні партії та недержавні організації (НДО) мають провести широкомасштабні просвітницькі заходи серед виборців для того, аби громадяни усвідомлювали свої права та обов'язки згідно з новим законом.
Погіршення ↓	Виборчі комісії мають організовувати виборчий процес чесно, послідовно та відповідно до закону і міжнародних стандартів.

Медіа

В Україні продовжується тиск на ЗМІ та журналістів. Діапазон інформації та кількість незалежних оцінок, що доступні для українських виборців, залишається обмеженим через значну концентрацію прав власності на телевізійні канали, які є одним з головних ресурсів отримання інформації про вибори. Особливе занепокоєння викликає ситуація, що склалася довкола каналу ТВі, що є єдиним національним каналом, який надає достовірну інформацію стосовно діяльності опозиції. На сьогодні, ТВі виключений з базових пакетів кабельних телекомпаній, що зменшує рівень плюралізму в медіа середовищі. На додаток, були зафіксовані випадки, коли журналісти отримували відмову у доступі до суспільних подій та чинився тиск на ЗМІ з боку влади. Останній звіт Громадянської мережі «ОПОРА» зафіксував 5 випадків заборони журналістам відвідати публічні зустрічі кандидатів з виборцями, а також заборони на висвітлення процедури жеребкування в ДВК. Спостерігачі підкреслюють, що такі випадки не отримали повноцінного розслідування. Така ситуація створює негативний вплив на ЗМІ, а також підриває довіру громадян до можливості усунути несправедливість в разі порушення їхніх прав.

	<i>Рекомендації</i>
Відсутність покращення ↔	Уряд повинен розглянути можливість впровадження “обов’язкових до виконання” положень, згідно з якими, кабельні оператори будуть зобов’язані включати всі канали, що передають новини та політичні програми, як частину їхніх базових пакетів впродовж політичної кампанії, дня виборів та післявиборчого періоду.
Відсутність покращення ↔	Повідомлення про залякування журналістів, так само як і повідомлення про порушення їхніх прав повинні розслідуватися відповідними органами у повному обсязі та, за необхідності, винуватці повинні бути покарані згідно із законом.

Межі округів

Враховуючи той факт, що згідно з опитуванням, проведеним в середині серпня цього року, лише 48% українських виборців знали про те, що виборча система була змінена й включає одномандатні виборчі округи, делегація НДІ рекомендувала провести додаткові просвітницькі заходи для виборців з метою інформування їх про межі округів. На сьогодні, на українському телебаченні транслюється соціальна реклама для інформування виборців про те, що вони отримають два бюлетені в день виборів. Незважаючи на те, що це є серйозним досягненням, бажано також поінформувати виборців про межі їхніх округів та пояснити таку нарізку округів. Поки що, такі заходи не спостерігаються.

	<i>Рекомендації</i>
Відсутність покращення ↔	Необхідні додаткові зусилля щодо інформування виборців про їхні мажоритарні округи, а особливо там, де з 2002 року було змінено їхні межі.

Виборчі комісії

Всупереч рекомендаціям делегації, в кожній ОВК було проведено одне жеребкування для обрання членів ДВК, і в процедурах жеребкування не передбачено жодного положення для забезпечення того, щоб розподіл членів був пропорційний до числа кандидатів. Таким чином, маленькі партії, які висунули лише одного чи двох кандидатів, отримали місце у складі комісій, у той час, як партії національного рівня не отримали жодного. Склад багатьох ДВК продовжує змінюватися, оскільки представники дрібних або «технічних» партій відмовляються від роботи і здійснюється їхня заміна на представників, у яких є досвід роботи у виборчих комісіях від великих партій національного рівня. Виборчі комісії дістали значну критику з боку громадянського суспільства, партій і спостерігачів через відсутність консультацій з громадськістю про процедури жеребкування. Процес відбору виявився невинувато ускладненим та недостатньо прозорим. Хоча позитивним є те, що ЦВК опублікувала імена та партійну належність членів ОВК на своєму сайті, що дає можливість громадянам краще зрозуміти їх склад. Оскільки процес формування ДВК ще не завершився, залишається спостерігати, чи ці позитивні зміни торкнуться оприлюднення даних про членів ДВК. На жаль, зацікавленим сторонам не повідомляють наперед порядок денний засідань ЦВК і обговорення ключових питань продовжуються поза межами публічних засідань.

	<i>Рекомендації</i>
Погіршення ↓	Тлумачення постанови Центральної виборчої комісії № 895, що стосується утворення дільничних виборчих комісій, має дозволяти проведення індивідуального жеребкування для кожної дільниці. Загалом, процедура жеребкування має забезпечувати, аби розподіл членів дільничних виборчих комісій відбувався пропорційно до кількості кандидатів, поданих партіями та кандидатами.
Відсутність покращення ↔	Порядок денний засідань ЦВК має повідомлятися заздалегідь і всі обговорення ключових питань мають відбуватися під час публічних засідань.
Покращення ↑	Імена та партійна приналежність членів усіх ОБК мають бути оприлюднені, щоб громадяни та партії могли краще контролювати склад цих органів.

Списки виборців та реєстрація

Закон України «Про вибори народних депутатів України» дозволяє українцям змінювати свої виборчі адреси протягом п'яти днів до дня виборів. Нещодавня постанова ЦВК обмежує таку практику і дозволяє змінювати місце голосування виборця на іншу звичайну виборчу дільницю в межах того ж самого одномандатного виборчого округу. Але це не є досконале рішення. Це звичайно ускладнить можливість здійснення впливу на результати виборів в одномандатних округах, прикріплюючи виборців до певного округу. Однак, зміна не торкається деяких виборців, які є далеко від їх місця проживання через роботу або інші зобов'язання, тому їхні законні потреби проголосувати в день виборів не будуть задоволені. Крім того, ЦВК прийняла це рішення швидко та без публічних консультацій.

	<i>Рекомендації</i>
Змішані результати ↔	Потрібно розпочати консультаційний процес з метою визначення механізмів забезпечення прав громадян голосувати навіть тоді, коли вони перебувають за межами місця проживання, а з іншого боку, мінімізувати ризик маніпуляцій.

Спроби підкупу, залякування та введення в оману виборців

Спроби підкупу, залякування та введення в оману виборців руйнують впевненість, що результати виборів відобразатимуть волю виборців. Великий обсяг скарг та заяв від учасників виборчого процесу та груп спостереження свідчить про значущість цієї проблеми. Соціальна реклама, що транслюється на телебаченні, заохочує громадян відмовитися від підкупу і попереджає активістів партії про правові наслідки купівлі голосів. Поки ще занадто рано визначити їх вплив. Громадянська мережа ОПОРА повідомила у вересні, що виборцям, швидше за все, пропонуватимуть безкоштовні послуги, як, наприклад, медичні огляди, замість товарів або грошей. Тим не менше, впродовж вересня ОПОРА задокументувала 86 випадків роздачі товарів і послуг громадянам. Крім того, НДІ не відомо про будь-які зусилля політичних партій, спрямовані на перешкоджання їхнім представникам здійснювати підкуп виборців. По декількох випадках підкупу виборців були винесені судові рішення, зокрема кілька були визнані як порушення. ОПОРА, ЕНМО та інші спостерігачі продовжують повідомляти, що звинувачення в підкупі та залякуванні ще не повністю розслідувані.

	<i>Рекомендації</i>
Незначне покращення ↑	Представники влади, партійні лідери та активісти й кандидати повинні бути ознайомлені з тлумаченням терміну підкуп виборців та наслідками таких дій.
Незначне покращення або відсутність покращення ↔	Партії повинні вжити ефективних заходів задля утримання їхніх представників від намагань підкупити виборців та карати будь-які спроби.
Відсутність покращення ↔	Усі повідомлення та факти про підкуп або залякування виборців повинні бути повно, прозоро та об'єктивно розслідувані, а відповідальні за порушення покарані у відповідності до закону у найкоротший термін.

Використання адміністративного ресурсу

Повторне запровадження одномандатних виборчих округів в Україні викликало занепокоєння щодо зловживання адміністративним ресурсом з огляду на досвід України в цьому питанні на попередніх виборах. Спостерігачі та учасники виборчого процесу продовжують повідомляти про широко розповсюджене зловживання адміністративним ресурсом, в тому числі звинувачення проти державних службовців, які здійснюють агітацію в робочий час, проводять агітаційні заходи у приміщеннях державних установ, і вибіркоче переслідування кандидатів та працівників виборчих штабів державними органами.

Особливе занепокоєння викликають випадки розслідування або кримінального переслідування учасників виборчих перегонів, яке здійснює міліція, податкова інспекція, прокуратура та інші державні органи. Крім кримінального переслідування лідерів опозиції, спостерігачі ENEMO та учасники виборчого процесу повідомили, що принаймні 14 кандидатів зіткнулися з перевітками, які проводила податкова інспекція або правоохоронні органи. Більше того, ОПОРА опублікувала відео докази того, як державні соціальні працівники здійснювали агітацію від імені Партії регіонів у Чернівецькій області, що підсилює підозри навколо нещодавніх ініціатив уряду найняти 12 000 тимчасових працівників соціальної сфери. На жаль, НДІ не відомо нічого про зусилля уряду або партії, спрямовані на перешкоджання зловживанням адміністративним ресурсом. ОПОРА, ENEMO та інші спостерігачі продовжують повідомляти, що звинувачення у зловживанні адміністративним ресурсом ще не повністю розслідувані.

	<i>Рекомендації</i>
Відсутність покращення ↔	Уряд та сторони, що беруть участь у виборчому процесі, повинні переконатись, що всі офіційні представники влади, на будь-якому рівні, ознайомлені з визначенням та правилами щодо застосування адміністративного ресурсу
Відсутність покращення ↔	Всі повідомлення про факти незаконного використання адміністративного ресурсу повинні бути у повній мірі, прозоро і об'єктивно розслідувані, а порушники покарані у відповідності до закону.

Скарги та винесення судових рішень

Спостерігачі продовжують повідомляти про випадки, коли Центральна виборча комісія та суди розглядають та виносять рішення за скаргами у непрозорий та непослідовний спосіб. Хоча позитивним є те, що інформацію про винесені судові рішення можна знайти он-лайн, спостерігачі не мають можливості всебічно відслідковувати та робити оцінку процесу винесення судових рішень за скаргами. Попри ці недоліки та поширене занепокоєння щодо упередженості, позитивним показником є те, що партії та кандидати активно збирають свідчення про порушення та наполягають на задоволенні їхніх скарг офіційним шляхом.

	<i>Рекомендації</i>
Відсутність покращення ↔	ЦВК, ОВК та суди повинні забезпечити оперативний, прозорий і неупереджений розгляд виборчих скарг
Відсутність покращення ↔	ЦВК повинна створити і зробити доступним централізований, регулярно оновлюваний реєстр скарг для відстеження процесу судового розгляду скарги.
Покращення ↑	Партії, кандидати та спостерігачі мають наполягати на задоволенні скарг виборчими комісіями чи судами, керуючись принципом сумлінності, буквою закону та достовірними фактами.

Веб-камери на виборчих дільницях

Наразі недостатньо роз'яснень щодо процедур застосування веб-камер та відзнятого відеоматеріалу. Хоча позитивним є те, що соціальна реклама щодо застосування веб-камер з'являлась в ефірі, недостатньо зроблено для того, щоб підвищити впевненість виборців, що веб-камери не використовують як інструмент залякування або для порушення основоположного принципу «таємниці голосування». Не припиняються звинувачення щодо того, що громадянам відомо, що відеокамери викривають, як вони проголосували. У країнах, де немає суспільної впевненості у таємниці голосування, відповідальністю держави є сприяти відновленню довіри для забезпечення вільного волевиявлення та пропонувати технології, які б дозволили вирішити невизначені питання. Занепокоєння викликає рішення використовувати відеозапис під час підрахунку голосів та підбиття підсумків, але без можливості трансляції цього процесу наживо. Це рішення підриває прозорість критично важливих аспектів у день голосування та здатне ще більше зруйнувати суспільну довіру до процесу загалом. На жаль, обґрунтованого пояснення, чому пряма трансляція має бути зупинена, так і не було надано. Крім того, ще має бути розроблена процедура щодо такого важливого питання як надання доступу до відеозапису та його використання в якості доказу для розв'язання виборчих скарг. Суттєвий прогрес у цих питаннях має відбутися до дня виборів, аби гарантувати, що прозорість процесу, досягнута завдяки встановленню камер, не буде знівельована проблемами, викликаними їхнім застосуванням.

	<i>Рекомендації</i>
Відсутність покращення ↔	Забезпечити суворе дотримання правил розташування веб-камер, які гарантуватимуть збереження таємниці голосування

	<i>Рекомендації</i>
Відсутність покращення ↔	Провести активну кампанію з переконання виборців, що голосування буде таємним, надаючи чіткі роз'яснення про те, що саме камери будуть і що не будуть знімати, а також яким чином буде чи не буде використовуватися відзнятий матеріал.
Відсутність покращення ↔	За відсутності підключення до мережі Інтернет і відповідно можливості транслювати відео на певній виборчій дільниці, забезпечити систематичне та послідовне збереження відеоматеріалу.
Незначне покращення або відсутність покращення ↔	Якщо головною метою встановлення веб-камер є прозорість, забезпечити їх роботу і під час підрахунку голосів.
Відсутність покращення ↔	Гарантувати всім виборчим суб'єктам, в тому числі партіям, кандидатам, комісіям, засобам масової інформації та спостерігачам, просту процедуру отримання доступу до відзнятого матеріалу.
Відсутність покращення ↔	Забезпечити швидкий доступ до відео записів, необхідних для негайного вирішення правових скарг на весь час розгляду справи.
Відсутність покращення ↔	Забезпечити права і встановити чітку процедуру використання відеоматеріалів в якості доказу під час розгляду скарг та апеляцій. Гарантувати всім виборчим суб'єктам право використання відео запису в якості доказів у випадках подання скарг.
Погіршення ↓	Під час розробки даної процедури провести консультації з партіями, кандидатами, виборцями та громадськими організаціями з метою забезпечення інтересів усіх сторін.

Передвиборче середовище

За останні тижні Європейська мережа організацій зі спостереження за виборами (ENEMO) та представники політичних партій заявляють про збільшення випадків переслідування, погроз, залякування, а в деяких випадках навіть насильства над кандидатами та представниками виборчих штабів. На додаток до вищезгаданих перевірок податковими та правоохоронними органами, спостерігачі та учасники виборчого середовища доповіли про 22 випадки, коли кандидати та декілька представників виборчих штабів зіштовхнулися з переслідуванням або насильством, зокрема, мова йде про два інциденти з нападом на представників виборчих штабів з використанням холодної зброї. Більше того, спостерігачі неодноразово звітували про випадки фізичного втручання або проведення голосних контр-демонстрацій, щоб перешкодити спробам організувати публічні мітинги та інші зустрічі з виборцями. Відповідь влади на ці випадки була незадовільною, аби гарантувати громадянам їхнє право на мирні зібрання. Бездіяльність у забезпеченні рівного захисту закону і забезпечення особистої безпеки кандидатів, прихильників і потенційних виборців підриває можливість здійснення вільного електорального вибору. Також, проект закону про свободу мирних зібрань до цього часу залишається в парламенті та може бути включений до порядку денного ще до дня виборів. Попри ці занепокоєння щодо

передвиборчого середовища та масові звіти про випадки насильства, кандидати та представники політичних партій продовжують проводити виборчу кампанію, приділяючи увагу питанням, які є важливими для громадян.

	<i>Рекомендації</i>
Покращення ↑	Партії повинні залучати громадськість шляхом виборчих звернень щодо важливих для громади питань.
Відсутність покращення ↔	Хоча законопроект про свободу мирних зібрань знаходиться на стадії обговорення, влада повинна утримуватися від обмеження мирних зібрань в Україні.
Незначне покращення або відсутність покращення ↔	Відкласти прийняття нового закону про свободу мирних зібрань на період виборчої кампанії, а також обов'язково врахувати зауваження та пропозиції громадських організацій до остаточного варіанту законопроекту про свободу зібрань.

Участь жінок

13% від загальної кількості зареєстрованих кандидатів, що беруть участь у парламентських виборах, складають жінки. 56% від загальної кількості членів ОВК також представлені жінками. Попри те, що процес реєстрації кандидатів, як і формування ОВК, вже завершено, а формування ДВК добігає кінця, існують можливості щодо заохочення участі жінок у виборчій кампанії на різних рівнях, як то агітація, голосування та просвіта виборців. Збір даних про виборців з розбивкою за статтю дозволить спостерігачам краще зрозуміти участь жінок у виборчому процесі. Ця інформація може бути застосована задля подальшого заохочення участі жінок в політичному житті країни, а також допоможе політикам краще вирішувати проблеми жінок-виборців. НДІ не відомо про спроби зібрати ці дані. На додаток, заходи щодо просвіти виборців, які можна спостерігати на сьогоднішній день, не містять конкретних закликів, щоб заохотити жінок до участі у виборах.

	<i>Рекомендації</i>
Відсутність покращення ↔	Всі ключові повідомлення, спрямовані на просвіту виборців, зокрема стосовно таємниці голосування та інших питань, повинні сприяти всебічній участі жінок різного віку у виборчому процесі.
Незначне покращення або відсутність покращення ↔	Необхідно збирати статистичні дані про виборців з розбивкою за статтю.

Фінансування виборчої кампанії

Спостерігачі, політичні партії й кандидати продовжують висловлювати своє занепокоєння стосовно відсутності в законах та нормативних актах статей щодо чіткого та прозорого механізму фінансування виборчих кампаній, а також підкреслюють негативний вплив грошей на політичні процеси в Україні. Оскільки оприлюднення інформації щодо фінансування виборчої кампанії перед днем виборів не є обов'язковим, важко оцінити рівень досягнутого прогресу за рекомендаціями делегації.

	<i>Рекомендації</i>
Незначне покращення або відсутність покращення ↔	Органи державної влади та керівництво виборчих комісій повинні контролювати і забезпечувати прозоре та обґрунтоване застосування існуючих законів фінансування виборчих кампаній.
Відсутність покращення ↔	Партії повинні утримуватися від незаконного залучення й витрачання виборчих фондів. Вони повинні інформувати та інструктувати партійних активістів щодо правил фінансування виборчої кампанії.

Спостереження за виборами

Надійне спостереження за виборчим процесом збільшує шанси на проведення чесних виборів, легітимність результатів яких визнає громадськість та учасники виборчого процесу. Тим не менше, цього можна досягнути лише в разі, якщо спостерігачі мають повний доступ до виборчого процесу. На жаль, міжнародні та вітчизняні спостерігачі продовжують звітувати про неможливість повноцінно спостерігати за організацією виборчого процесу, включаючи продовження прийняття рішень членами ЦВК, що відбувається поза публічними засіданнями. Спостерігачі також не мали можливості у повній мірі спостерігати за процесом жеребкування при формуванні ДВК, що відбувався у непрозорий спосіб, частково через не зрозумілі та складні процедури. Більше того, немає інструкцій, які роз'яснили б право спостерігати за всіма аспектами підрахунку голосів. Також, непокоїть збільшення кількості звітів спостерігачів щодо стеження за ними з боку правоохоронних органів та служби безпеки і щодо запитування у них не потрібної інформації. Міжнародні стандарти спостереження за виборами передбачають гарантування спостерігачам мати безперешкодний доступ до будь-яких етапів виборчого процесу, а також забезпечення свободи дій без втручання, погроз, залякування та загроз. Нарешті, позитивним фактом є наявність великої кількості вітчизняних та міжнародних груп спостерігачів, залучених до моніторингу парламентських виборів, однак, ці групи спостерігачів повинні бути відкритими щодо методології спостереження та фінансових ресурсів і дотримуватися цих та інших аспектів глобальних принципів спостереження за виборами. Не всі об'єднання спостерігачів, які працюють в Україні, дотримуються цієї практики.

	<i>Рекомендації</i>
Відсутність покращення ↔	ДВК та ОВК мають отримати інструкції, які б гарантували спостерігачам можливість бачити бюлетені під час їхнього підрахунку

	<i>Рекомендації</i>
Змішані результати ↔	Всі міжнародні та національні спостерігачі повинні діяти у відповідності до <i>Декларації принципів міжнародного спостереження за виборами</i> і <i>Декларації глобальних принципів позапартійного спостереження та моніторингу виборів громадянськими організаціями</i> відповідно.

До міжнародної передвиборчої делегації НДІ, що розробила вищезазначені рекомендації, увійшли: Високоповажна пані **Крістін Тодд Вітман**, колишній губернатор штату Нью Джерсі (США), директор Агентства з охорони навколишнього середовища США, **Фуат Кейман**, Директор Стамбульського політичного центру та професор кафедри міжнародних відносин Університету Сабанчі, **Девід МакГінті**, член парламенту Канади, **Матіас Еорсі**, колишній член парламенту Угорщини та ПАРЄ, **Лора Джуєт**, регіональний директор НДІ з питань Єврозії, **Крістіна Вілфор**, директор НДІ в Україні. Після завершення роботи делегація опублікувала звіт 17 вересня 2012 року, який окреслює рекомендації, що можуть бути впроваджені в передвиборчий та післявиборчий період. Повний перелік рекомендацій можна знайти тут (www.ndi.org/files/2%20-%20NDI%20Pre-Election%20Delegation%20Statement%20-%20UKR.pdf).

Організуюючи роботу міжнародної делегації та здійснюючи постійну аналітичну роботу, НДІ координує свою роботу з Міжнародною Фундацією Виборчих Систем (IFES), що здійснила технічну оцінку законодавчої бази, а також з Міжнародним Республіканським Інститутом (IRI), який буде організовувати делегацію міжнародних спостерігачів в день виборів. Діяльність НДІ зі спостереження за виборами здійснюється відповідно до Декларації принципів міжнародного спостереження за виборами.

НДІ хотів би висловити свою подяку Агентству США з Міжнародного Розвитку (USAID), яке профінансувало роботу передвиборчої делегації, а також підтримує діяльність НДІ щодо подальших програм спостереження та програм демократичного розвитку в Україні, а також Канадському Агентству міжнародного розвитку (CIDA), Бюро з питань демократії, прав людини і праці Державного Департаменту США (DRL), Національному фонду на підтримку демократії (NED). НДІ також вдячний тим, хто приділив свій дорогоцінний час, щоб вільно поділитися своїми поглядами, та чії думки допомогли подати інформацію в цьому звіті.